

Työ- ja elinkeinoministeriölle

Viite TEM lausuntopyyntö TEM/949/03.01.01/2017, TEM031:00/2017

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN LAUSUNTO TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖLLE LUONNOKSESTA HALLITUKSEN ESITYKSEKSI EDUSKUNNALLE NIIN KUTSUTUN OMATOIMISEN TYÖNHAUN MALLISTA

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi julkisista rekrytointipalveluista ja osaamisen kehittämispalveluista annettavaa lakia ja työttömyysturvalakia. Ehdotuksen mukaan henkilön ilmoittautuessa työnhakijaksi hänelle laadittaisiin työllistymissuunnitelma, jossa edellytettäisiin työttömyysetuuden saamisen edellytyksenä omatoimista työnhakua tai osallistumista kasvupalveluihin. Suunnitelmassa otettaisiin huomioon alueen työmarkkinatilanne, työnhakijan mahdollinen ammattitaitosuoja ja työnhakija- ja työllistymisvalmiudet sekä työ- ja toimintakyky.

Työnhakijan edellytettäisiin hakevan neljää työmahdollisuutta kuukauden tarkastelujakson aikana, jos hänen työllistymismahdollisuuksiaan ei pidetä tarkoituksenmukaisena rajoittaa jonkin edellä mainitun seikan vuoksi. Lisäksi työnhakuvelvollisuutta ei tietyin edellytyksin olisi aikana, jona työnhakija on työssä, työllistyy päätoimisesti yrittäjänä tai on työkyvytön. Työhaun seuranta perustuisi lähtökohtaisesti työnhakijan ilmoittamiin tietoihin.

Samassa yhteydessä ehdotetaan, että jatkossa ilman pätevää syytä tehty suunnitelman toteuttamisen laiminlyönti ja työllistymistä edistävistä palveluista kieltäytyminen ja palvelun keskeyttäminen vaikuttaisivat porrastetusti työnhakijan oikeuteen saada työttömyysetuutta. Tämä tarkoittaisi käytännössä korvauksettomien määräaikaisten porrastamista ja uuden veloitteisiin liittyvän tekijän, muistutuksen, lisäämistä järjestelmään.

Yleistä

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että työttömyysetuuden saajan työllistymisen tukeminen niin, että työllistymissuunnitelmat ovat yksilökohtaisia ja olosuhteet huomioon ottavia, on tarkoituksenmukainen tapa edistää työttömyysetuuden saajan työllistymistä. Seuraamusjärjestelmän voidaan arvioida yksinkertaistuvan, jos uudistuksen yhteydessä ehdotetulla tavalla luovuttaisiin eräistä korvauksettoman määräajan asettamisen perusteista ja nämä tilanteet yhdistettäisiin työllistymissuunnitelman noudattamista koskevien säännösten alle. Tämä kehityssuunta vahvistaisi sitä yhtenäistä toimintatapaa, jolla työnhakijana jatkossa toimittaisiin ja jonka mukaisesti palvelutarpeen arviointiin perustuvaa työllistymissuunnitelmaa toteutettaisiin.

Esitysluonnoksen mukaan sen tavoitteena on varmistaa työhakijoiden yhdenvertainen kohtelu ja työttömyysetuuden vastikkeellisuuden toteutuminen maakunta- ja kasvupalvelu-uudistusten voimaantulon jälkeen. Edelleen esityksessä todetaan, että esitetyt muutokset eivät vaikuttaisi julkisia rekryointipalveluita ja osaamisen kehittämisspalveluita tarvitsevien työhakijoiden mahdollisuuksiin saada maakunnalta tai palveluntuottajalta henkilökohtaista palvelua, ja että muutokset eivät lisäisi myöskään työnantajien velvollisuuksia esimerkiksi kirjata työhakijoiden yhteydenottoja.

Sosiaali- ja terveysministeriö yhtyy esitysluonnoksen näkemykseen, jonka mukaan työtarjouksista luopuminen ja painopisteen siirtäminen työttömyysetuuden saajia velvoittavaan omatoimiseen työmahdollisuuksien hakemiseen voi vahvistaa työhakijoiden yhdenvertaista kohtelua, sillä mahdolliset alueelliset erot velvoittavien työtarjouksien tekemisessä eivät enää vaikuttaisi työttömyysturva-oikeuteen. Kun pyrkimys työllistyä on olennainen osa työttömyysturvan vastikkeellisuutta, myös vastikkeellisuuden periaate vahvistunee ehdotetun muutoksen toteutuessa. Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että muutos ei yleisesti eikä myöskään tavoitteidensa osalta ole riippuvainen maakunta- ja kasvupalvelu-uudistuksesta.

Yhdenvertaisen kohtelun kannalta keskeinen ehdotukseen sisältyvä muutos on mahdollisuus ennakkoon, työllistymissuunnitelmassa, rajoittaa haettavien työmahdollisuuksien määrää (omatoiminen työnhaku). Tätä harkintaa tehtäessä huomioitaisiin mm. alueelliset seikat ja toisaalta esimerkiksi työnhakijan työ- ja toimintakykyyn liittyvät seikat. Rajoittamisen ja velvoitteen poistamisen osalta esityksessä todetaan, että työllistymissuunnitelmassa ei edellytettäisi omatoimista työnhakua tai haettavien työmahdollisuuksien määrää alennettaisiin, jos maakunta tai palveluntuottaja arvioi, ettei omatoimisen työnhaun tarkastelujakson kuluessa ole mahdollista hakea keskimäärin vähintään yhtä työmahdollisuutta kalenteriviikossa.

Sosiaali- ja terveysministeriön käsitys on, että haettavien työmahdollisuuksien määrää rajoitettaessa työ- ja toimintakykyyn liittyvä etukäteen tapahtuva harkinta perustuisi vastaavaan arviointiin kuin nykyisin tapahtuu, kun TE-toimistossa arvioidaan työstä kieltäytymisen syiden pätevyyttä. Ehdotetun kaltaisessa ennakoarvioinnissa kyse olisi kuitenkin siitä, millainen työ- ja toimintakyky henkilöllä on suhteessa kaikkiin alueella potentiaalisesti haettavana oleviin tehtäviin. Tämän vuoksi työnhaun rajoittamista koskevan säännöksen soveltaminen on keskeinen työnhakijan oikeuksien ja velvollisuuksien kannalta.

Sosiaali- ja terveysministeriö esittää harkittavaksi, että esityksen jatkovalmistelussa ehdotusta täsmennettäisiin vähintäänkin perusteluihin lisättävien esimerkkien avulla, jotta esityksestä saisi muutoksen kannalta olennaisen kuvan siitä, millä tavoin ja missä tilanteissa on olemassa henkilön työ- ja toimintakykyyn perustuva syy ennakkoon määrällisesti rajoittaa malliin muutoin keskeisesti kuuluvaa velvollisuutta omatoimiseen työnhakuun.

Ehdotus suhteessa työttömyysturvalain mukaiseen aktiivimalliin omavastuupäivin

Esityksessä ehdotettu omatoimisen työnhaun malli liittyy nyt voimassa olevien työttömyysetuuden saamista koskevien työvoimapolitiittisten edellytysten uudistamiseen. Kuten esitysluonnoksessa todetaan, kyse on mallista, joka on erillinen voimassa olevaan omavastuupäivin toteutettuun aktiivimalliin nähden.

Voimassa olevan työttömyysturvan aktiivimallin valmistelussa pidettiin tärkeänä, että aktiivimallin mukaista etuuden alentamista ei tehdä, jos alentaminen voisi johtua sellaisesta seikasta, jonka perusteella henkilölle on jo asetettu korvaukseton määräaika taikka työssäolovelvoite. Aktiivimallissa tämä kaksinkertaisen seuraamuksen estäminen on toteutettu niin, että kun työvoimapolitiittisesti moitittavan toiminnan perusteella asetettu korvaukseton määräaika tai työssäolovelvoite päättyy, aktiivimallin mukainen 65 etuuden maksupäivän tarkastelujakso alkaa alusta, ja jo mahdollisesti alennettu etuus palautuu normaalin suuruiseksi. Omatoimisen työnhaun malli toimisi suhteessa aktiivimalliin samalla tavalla kuin nyt voimassa olevat säännökset toimivat.

Sosiaali- ja terveysministeriö kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että mahdollisuus rajoittaa työmahdollisuuksien hakemista eroaa aktiivimallin soveltamista koskevista rajoituksista. Näin aktiivimallin piiriin voisi kuulua henkilöitä, joiden velvollisuutta omatoimiseen työnhakuun on rajoitettu tai joilta se on poistettu kokonaan.

Ehdotuksen mukaan esimerkiksi alueellista työllisyystilannetta koskeva arviointi voisi johtaa siihen, että omatoimisesti haettavien työmahdollisuuksien määrää vähennettäisiin tai velvollisuus voitaisiin poistaa kokonaan. Aktiivimallin soveltamisessa alueellisilla eroilla ei ole merkitystä. Omatoimista työmahdollisuuksien hakemista voitaisiin harkinnan perusteella rajoittaa henkilön työ- ja toimintakyvyn vuoksi. Aktiivimallissa työ- ja toimintakyvyssä olevat seikat huomioidaan, jos henkilö saa etuutta työkyvyttömyyden tai vamman perusteella tai hänellä on vireillä työkyvyttömyyseläkehakemus. Edellä kuvatun vuoksi työttömyysetuuden saajan velvoitteet hakea työtä voisivat erota aktiivimallin edellytyksistä.

Toisaalta mallien välillä olisi eroa myös siinä, miten edellytykset täyttyvät. Voimassa olevan aktiivimallin mukaiset edellytykset voi täyttää työllistymällä palkkatyössä, ansaitsemalla tuloa yritystoiminnasta tai osallistumalla työllistymistä edistävään palveluun taikka sitä tukevaan toimintaan. Lisäksi jos hallituksen esityksessä HE 59/2018 ehdotetut muutokset hyväksytään, aktiivisuuden voisi osoittaa myös sivutoimisella opiskelulla, minkä lisäksi käynnissä on sen selvittäminen, miten mallissa hyväksyttävää valmennusta voitaisiin laajentaa niin, että järjestäjänä hyväksyttäisiin esimerkiksi kunnat ja ammattijärjestöt. Näistä ehdoista esimerkiksi palkkatyössä työskentely täyttää aktiivimallin edellytykset, jos (pääsääntöinen tilanne) palkkatyötä on yhteensä vähintään 18 tuntia noin 3 kuukauden mittaisen tarkastelujakson aikana. Tämä vastaa alle 3 työpäivän työaika. Omatoimista työmahdollisuuksien hakemista

koskevaa velvoitetta palkkatyö vähentää vasta, jos työ on kokoaikaista (työaika yli 80 prosenttia tehtävän työajasta) ja se kestää yli kaksi viikkoa.

Mallien erilaiset velvoitteet ja se, miten malleista muodostuvaa kokonaisuutta sovelletaan työttömyysetuuden saajan kohdalla, tulisi kuvata mahdollisimman selkeästi. Tämän vuoksi sosiaali- ja terveysministeriö esittää jatkovalmistelussa harkittavaksi, että esitykseen lisättäisiin mallien velvoitteet ja ehdot yhteen vetävä osio. Lisäksi sosiaali- ja terveysministeriö esittää jatkovalmistelussa harkittavaksi sen selvittämistä, onko malleja tulevaisuudessa mahdollista kehittää tavoitteena, että esimerkiksi omatoimisen työnhaun velvoitteiden rajoittamismahdollisuudet ja aktiivimallia koskevat tilanteet, joissa mallia ei sovelleta, lähentyisivät toisiaan.

Kansliapäällikkö

Päivi Sillanaukee

Hallitusneuvos

Marjaana Maisonlahti

JAKELU

STM Kirjaamo

TIEDOKSI

Erityisavustaja Niina Perälä
Erityisavustaja Kari Synberg
STM/SVO/ETU